

İRAN'DA PEZEŞKİYAN YÖNETİMİ: DEĞİŞİM MI, DEVAMLILIK MI?

Mart 2025 Sayı: 51

İRAN'DA PEZEŞKİYAN YÖNETİMİ: DEĞİŞİM Mİ, DEVAMLILIK MI?

Kadim bir siyaset geleneğine sahip İran'da İslam Devrimi'nden sonra kurulan İran İslam Cumhuriyeti'nde; Humeyni tarafından öne sürülen ve rejimin temel direklerinden biri olan Velayet-i fakih ilkesi sayesinde ülke siyasetinde "ulema" belirleyici bir rol oynamaktadır. Ulema mensubu olan Ayetullahların yönetiminde geçen devrim sonrası yıllarda İran; jeopolitik konumu, ABD ile ilişkileri ve bölgedeki siyasi istikrarsızlıklar sebebiyle çalkantılı bir siyasi ortama sahip olmuştur. Son olarak 19 Mayıs 2024 tarihinde, Cumhurbaşkanı İbrahim Reisi'nin helikopter kazası sonucu ölmesi ile ortaya çıkan kriz ortamının gölgesinde geçen seçimlerde, Mesud Pezeşkiyan, İran'ın yeni Cumhurbaşkanı olmuştur. Ancak seçimlerin %40 ile İslam Cumhuriyeti dönemindeki en düşük katılım oranına sahip olması ilgi çekici bir detay olarak karşımıza çıkmaktadır. Halktaki "değişime olan inancın azalması ve seçimlere karşı ilgisizlik", katılım oranının düşük olmasının sebepleri olarak ön plana çıkmaktadır. Pezeşkiyan'ın; gençlerin ve kadınların hakları konusunda yaptığı açıklamalar, halk ile kurulacak ilişki açısından önem taşımaktadır. Öte yandan yeni Cumhurbaşkanı'nın; dini yönetime olan bağlılığı, söz konusu alanlarda reform yapılması açısından ciddi bir engel teşkil etmektedir. Zira bu tür kararlar dini lider Ayetullah Ali Hamaney tarafından alınmaktadır. Fakat yine de Pezeşkiyan'ın açıklamaları, Hamaney'in kararlarını etkilemede önemli bir etki yaratma potansiyeli taşımaktadır.

"Türk" kimliği ile gurur duyduğunu söyleyen Pezeşkiyan'ın İran'da yaşayan Türkler ve Azeriler ile ilgili izleyeceği politikalar da İran'daki yeni yönetimin halk ile kuracağı ilişkiler açısından önemli bir husus olarak dikkat çekmektedir. Zira İran'da 30 milyona yakın Azeri-Türk yaşamaktadır ve bu azınlık halkın ciddi bir kısmını oluşturmaktadır. İran'da yönetim ile halk arasındaki bağların Devrim'in ilk yıllarına kıyasla ciddi anlamda zarar gördüğü bir dönemde, Pezeşkiyan'ın halk ile kuracağı bağ; İran'ın iç dinamiklerini ve İslam Rejiminin gidişatını etkileyecektir. Öte yandan gün geçtikçe daha da karmaşıklaşan Orta Doğu'da kritik bir konumda olan İran'ın önüne nasıl bakacağını belirlemede söz konusu bağ önemli bir yer tutacaktır. "İran'da Yeni Yönetim: Değişim mi, Devamlılık mı?" konulu analizde; Pezeşkiyan'ın yönetime gelişinin ardından halk ile kurduğu ilişkiler, bu ilişkileri kurmaya yönelik izlenmiş olduğu politikalar, Pezeşkiyan'ın başa geçtikten sonra dış politikada attığı adımlar, Türkiye ile kurulan ilişkiler, İslami yönetimin bu politikalara verdiği tepkiler ve Pezeşkiyan'ın İran'da köklü bir değişim yapabilme ihtimali incelenecektir.

İran'da Yeni Yönetimin Başa Geliş Süreci

İran'da Cumhurbaşkanı Mesud Pezeşkiyan'ın, büyük bir krizin ardından göreve başladığı düşünülünce seçim öncesindeki sürecin nasıl ilerlediğine ışık tutmak önemlidir. 19 Mayıs 2024 tarihinde Doğu Azerbaycan'da kaza kırıma uğrayan helikopterde bulunan İran İslam Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Reisi, Dışişleri

Bakanı Hüseyin Emir Abdullahiyan ve beraberindekilerin hayatını kaybetmesinin ardından İran'da büyük bir şok yaşanmıştır. Dini lider Ali Hamaney'in; sistemin aksamayacağına yönelik yatıştırıcı açıklamalarının ardından, 28 Haziran 2024, Cumhurbaşkanlığı seçiminin gerçekleşeceği tarih olarak belirlenmiştir. Reisi'nin, önceki seçimlerde, önünün seçim mühendislikleriyle açılmasından ötürü

sistemde oluşan tıkanıklık ve bu sebeple, seçime girecek olan kişilerde oluşan ümitsizlik; Reisi'nin olmadığı ilk seçimde birçok grubun ümitlerinin yeniden canlanmasını sağlamıştır.¹ Zira artık kökleşmiş ve tekdüze ilerleyen bir seçim sisteminin olduğu İran'da; Reisi'nin olmadığı ilk seçim, birçok ihtimali beraberinde getirmiştir. Toplamda 81 adayın cumhurbaşkanlığı için aday adaylığı başvurusunda bulunduğu İran'da; AKK (Anayasayı Koruyucular Konseyi), 6 ismi onaylamıştır. İslami yönetim, Cumhurbaşkanlığı seçimlerine girecek olan adayları belirleyerek; İran'daki siyasi alana bu şekilde doğrudan müdahale etmektedir. AKK'nin onayladığı isimlerden ikisinin de adaylıktan çekilmesiyle seçimler toplamda dört adayla gerçekleşmiştir. Mesud Pezeşkiyan, Said Celili, Muhammed Bakır Kalibaf ve Mustafa Purmuhammedi'nin yarıştığı seçimlerde katılım oldukça düşük kalmış, Mesud Pezeşkiyan %42,6 ile sandıktan birinci çıkmış ve seçim ikinci tura kalmıştır.

Uzun bir aradan sonra tekrar reformist bir aday olarak Mesud Pezeşkiyan'ın varlık göstermesi ve seçimlerde onay alması, sistem dışına itilen reformistlerde bir heyecan dalgası yaratmıştır. 23 Haziran 2024 tarihli İtimad gazetesi; Pezeşkiyan'ın kendisini "Hatemi'nin üçüncü hükümeti" olarak tanımladığını ve benzer bir yol izlediğini belirtmiştir. Öte yandan Hemmihen'in 26 Haziran 2024 tarihli haberinde belirtildiği üzere Eski Cumhurbaşkanı Muhammed Hatemi, reformist aday Mesud Pezeşkiyan'a resmi desteğini açıklamıştır. Hatemi, video mesajında ülkenin değişim ve reforma

ihtiyacı olduğunu vurgulayarak Pezeşkiyan'ın dürüstlüğüne, temiz geçmişine, devrim ideallerine bağlılığını övmüştür.² İkinci tura kalan seçim, 5 Temmuz'da yapılmış ve Mesud Pezeşkiyan oyların %53,7'sini alarak İran'ın yeni cumhurbaşkanı seçilmiştir.

Seçimlerde katılım oranının düşük olması, halkın sisteme olan güvensizliğini ve değişime dair umutsuzluğunu göstermesi açısından önemli bir veri olmuştur. Basında geniş yer bulan bu durum, çeşitli analizleri de beraberinde getirmiştir. 30 Haziran 2024 tarihli Hemşehri Gazetesi'nde yayınlanan bir köşe yazısında, Genel Yayın Yönetmeni Muhsin Mehdiyan, oy vermeyenleri "katılamayanlar, sistemi kabul eden ancak protesto amacıyla oy vermeyenler, sadece kutuplaşma durumunda oy verenler ve kararsızlar" şeklinde kategorize etmiş ve düşük katılımın sebebi olarak "değişime olan inancın azalması ve seçimlere karşı ilgisizlik" konularını öne sürmüştür. Yine İttılaat Gazetesi'ndeki 30 Haziran 2024 tarihli köşe yazısında Fethullah Cevadi; Anayasayı Koruyucular Konseyi'nin (AKK) daha makul davranmasına ve seçimlerde çeşitliliği artırma çabalarına rağmen katılım oranının düşük kalmasının, İslam Cumhuriyeti'nin "cumhuriyet" yönü için ciddi bir sorun teşkil ettiğini tespit etmiştir. Cevadi, düşük katılıma rağmen seçimlerde önemli değişimler yaşandığına da dikkat çekmiştir. Seçimlerde en çok oyu alan adayın, muhafazakâr kesimin beklentilerine tam olarak uymadığını belirten yazar, bunu toplumda hatta rejimin geleneksel destekçileri arasında bile değişim isteğinin bulunduğu

¹ "İran Basınında Öne Çıkanlar (25-30 Mayıs)", İRAM Center | İran Araştırmaları Merkezi, 03.06.2024, (Çevrimiçi) <https://www.iramcenter.org/iran-basininda-one-cikanlar-25-30-mayis-2496>, 17.02.2025.

² "İran Basınında Öne Çıkanlar (22-27 Haziran)", İRAM Center | İran Araştırmaları Merkezi, 02.07.2024, (Çevrimiçi) <https://www.iramcenter.org/iran-basininda-one-cikanlar-22-27-haziran-2509>, 17.02.2025.

göstergesi olarak yorumlamıştır.³ Zira seçim sonuçlarına baktığımızda, ılımlı muhafazakâr seçmenin oylarının bir kısmının da radikal aday Celili yerine Pezeşkiyan'a gittiği görülmektedir. Böylelikle İran'da katılımın yoğun olmadığı seçimleri muhafazakarların kazanma döngüsünün 5 Temmuz'da kırıldığını söylemek mümkündür.⁴

Reformcu Pezeşkiyan'ın halkın geneline yayılmış olan değişim isteği karşısında nasıl bir siyaset izleyeceği merak konusudur. Halkın içindeki muhafazakâr kesimin de Pezeşkiyan'a oy vermesinin altında Pezeşkiyan'ın nispeten temiz bir siyasi geçmişe sahip olması ve dini lider Hamaney'e bağlı olması gibi nedenler yatmaktadır. Uzun yıllardır siyasetin içinde olan Pezeşkiyan'ı yakından tanımak; İranlıların zihninde, yeni Cumhurbaşkanı'nın nasıl bir izlenime sahip olduğunu tespit edebilmek açısından önemlidir.

İran'ın 9. Cumhurbaşkanı olarak seçilen Mesud Pezeşkiyan, 29 Eylül 1954'te Mahabad kentinde, İranlı Türk bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmiş ve Türk kimliğiyle iftihar ettiğini her fırsatta dile getirmiştir. Pezeşkiyan'a dair saklı kalmış, fakat İran'da geniş kitlelerin sevgisini kazanmasına yol açan olay ise; 1994'te, bir trafik kazasında eşini ve oğlunu kaybetmesi olmuştur. Pezeşkiyan, kazadan sonra iki oğlunu ve bir kızını tek başına büyütmüş, bir daha evlenmemiştir. O dönem 40 yaşında olan genç bir rektör olarak

Pezeşkiyan'ın, eşine duyduğu sevgisi ve göstermiş olduğu fedakârlık, Pezeşkiyan'ın ülke genelinde tanınmasının ve saygı duyulmasının lokomotifi olmuştur.

Yeni Yönetimin Halk ile İlişkisi

Mesud Pezeşkiyan'ın halk ile kuracağı ilişki hayli önem arz etmektedir. Her ne kadar 2024 yılında Cumhurbaşkanı olarak göreve başlamış olsa da uzun yıllardır aktif siyaset yapan Pezeşkiyan; Cumhurbaşkanlığı öncesinde de çeşitli açıklamalarıyla kamuoyunun dikkatini çekmiştir. Pezeşkiyan, Mahsa Amini protestolarına yönelik yaptığı bir açıklamada, başörtüsü yasaının sona ermesi gerektiğini söylemiştir. Yerel kaynaklara konuşan lider, "Biz çocuklarımızın iffetli olmasını istiyoruz ancak bu davranışlar onları dinden uzaklaştırıyorsa bu yöntemi sürdürmemeliyiz."⁵ diyerek halk nezdinde ciddi bir kriz yaratan bu olayla ilgili aşırı İslami Rejim yanlısı liderlerden uzak bir profil çizmiştir. Şii din adamları geleneğinden gelmeyen Pezeşkiyan'ın, kadın hakları hususunda izleyeceği yol merak konusudur. Yaptığı açıklamalarda ahlak polislerinin, kadınlara yönelik baskılarına değinen Pezeşkiyan; "Ahlak polisi (kadınlara) karışmamalı. Ben kadınları rahatsız etmemeleri için durumu takipte olacağım." demiştir. Pezeşkiyan seçim öncesinde de başörtüsü zorunluluğunu denetleyen devriye uygulamalarına karşı çıkacağına söz vermiştir. Ayrıca ülkenin uzun süredir devam eden internet kontrollerinin bir bölümünü hafifleteceğini

³ "İran Basınında Öne Çıkanlar (29 Haziran 2024 – 5 Temmuz 2024)", **İRAM Center | İran Araştırmaları Merkezi**, 08.07.2024, (Çevrimiçi) <https://www.iramcenter.org/iran-basininda-one-cikanlar-29-haziran-2024-5-temmuz-2024-2514>, 17.02.2025.

⁴ Gülriş Şen, "İran'da Cumhurbaşkanı Pezeşkiyan Dönemi: Beklentiler, Zorluklar, İhtimaller",

Panorama, 19.07.2024, (Çevrimiçi)

<https://www.uikpanorama.com/blog/2024/07/19/iran-secimler-gs/>, 17.02.2025.

⁵ "İran'ın yeni Cumhurbaşkanı Mesud Pezeşkiyan kimdir?", **euronews**, 06.07.2024, (Çevrimiçi) <https://tr.euronews.com/2024/07/06/iranin-yeni-cumhurbaskani-mesud-pezeskiyan-kimdir>, 26.02.2025.

de söylemiştir.⁶ Tüm bu açıklamalar, günümüzde İran'daki en büyük rahatsızlıklardan biri olan; başta kadınlara, daha sonra tüm İran halkına yönelik baskı ile ilgili İran halkının çoğunluğu üzerinde olumlu bir izlenim yaratmaktadır. İslami Rejimin sorgulanmasındaki en büyük sebeplerden biri olan başörtüsü zorunluluğu ile ilgili Cumhurbaşkanı'nın göstereceği tavır, Rejimin selameti açısından da belirleyici bir rol oynayacaktır. Mesud Pezeşkiyan, meclise sunduğu kabine ile de kadınlara verdiği değeri göstermeyi amaçlamaktadır.

İslam Cumhuriyeti'nin ilk kadın bakanı Merziye Vahid Destcerdi'nin görevden ayrılmasından tam 11 yıl sonra Pezeşkiyan'ın aday gösterdiği Ferzane Sadık Malvacerd'in, Yol ve Şehircilik Bakanı olarak Meclisten teyit alması, Fatıma Muhacerani'nin İran'ın tarihinde ilk kez bir kadın hükümet sözcüsü olarak göreve başlaması, bir başka kadın siyasetçi Şina Ensari'nin Cumhurbaşkanı Yardımcısı ve Çevre Koruma Kurumu Başkanı olarak atanması, Cumhurbaşkanı Birinci Yardımcısı Muhammed Rıza Arif'in de Faize Devleti'yi danışman ve özel yardımcısı olarak görevlendirmesi; Pezeşkiyan'ın kadınların temsiliyetinin artması hususunda aldığı önemli kararlar olarak karşımıza çıkmaktadır.⁷ Her ne kadar Pezeşkiyan'ın açıkladığı kabine dahi İslami rejimin onayından geçerek oluşturulmuş olsa da; yeni Cumhurbaşkanı'nın Hamaney'e ve Ulemaya etki edebilmesi açısından alınan bu kararlar önem taşımaktadır. Zira, Hamaney ile arasını iyi tutmayan radikal bir reformcunun göreve dahi gelemeyeceği göz önüne alınınca

Pezeşkiyan'ın izlediği bu siyaset, reformcu bir Cumhurbaşkanı için gayet anlaşılır gözükmemektedir. Süreç içerisinde Hamaney'in, Pezeşkiyan'ın çizgisine yaklaşıp yaklaşmayacağı yahut Pezeşkiyan'ın reformcu kimliğini terk etmek zorunda kalıp kalmayacağı merak konusudur.

Pezeşkiyan'ın yaptığı atamalar içerisindeki en önemli atamalardan biri de İran İslam Cumhuriyeti tarihinde ilk kez bir Sünni siyasetçinin hükümet üyesi olmasıdır. Kürt kökenli Abdülkerim Hüseyinzade'nin, Kırsal Kalkınmadan Sorumlu Cumhurbaşkanı Yardımcısı olarak görevlendirilmesi; Pezeşkiyan'ın seçim döneminde oy talep ettiği etnik ve mezhepsel azınlıklara yönelik vaatlerinin gerçekleşeceğinin ya da en azından onların sesini ve taleplerini dikkate aldığı ve alacağı önemli bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Zira Sünniler, Türkler, Kürtler, Araplar ve Beluçların yaşadıkları sorunlar son yıllarda sokak protestolarına ve sandığa yabancılaşmaya etki etmiş, dolayısıyla sistem için büyük bir sorun kaynağı haline gelmiştir.⁸ Pezeşkiyan bu şekilde hem verdiği sözü yerine getirerek iktidarını pekiştirmeyi hem de son yıllarda azınlıkların yerleştiği ayrılıkçı çizginin önüne geçmeyi amaçlamıştır.

Tam da bu noktada Hamaney'in Pezeşkiyan ile kurduğu ilişkiyi gözler önüne sermek önemlidir. Zira Pezeşkiyan'ın halk ile kuracağı ilişkinin yolu dahi Hamaney'den geçmektedir. Dini lider Hamaney, seçim dönemi boyunca ve sonrasında yeni Cumhurbaşkanı'na rol model olarak önceki Cumhurbaşkanı İbrahim Reisi'yi işaret etmektedir. Bu bağlamda Pezeşkiyan'ın

⁶ "İran Cumhurbaşkanı Pezeşkiyan: Ahlak polisi kadınları artık 'rahatsız etmeyecek'", **BBC News Türkçe**, 17.09.2024, (Çevrimiçi) <https://www.bbc.com/turkce/articles/c6255penp2no>, 26.02.2025.

⁷ Mustafa Caner, "İran'ın Pezeşkiyan Açılımı", **SETA**, 31.08.2024, (Çevrimiçi) <https://www.setav.org/yorum/iranin-pezeskiyan-acilimi>, 17.02.2025.

⁸ Caner, **a.y.**

ciddi bir değişimi ortaya koyamayacağı ortadadır. Pezeşkiyan'ın seçim kampanyası ve televizyon münazaralarında Dini lider Hamaney'e olan bağlılığını ifade ettiğini ve sistemin kırmızı çizgileri içinde kalarak çalışacağını not etmek gerekmektedir. Ancak Pezeşkiyan aynı zamanda reformcu kimliğine yaraşır biçimde kadınlar üzerinde giderek yoğunlaşan zorunlu örtünme baskısını hafifletme, internet üzerindeki kısıtlamaları kaldırma vaatlerinde de bulunmaktadır. Seçim kampanyasında kullandığı "İran için" sloganı, 2022'deki protestolarda adeta ülke içindeki isyanın marşı haline gelmiş şervin Hacipur'un eserine nazire yaparken Pezeşkiyan; tüm İran'ı birleştirme, barıştırma ve temsil etme gayesi ile siyaseti normalleştirmeyi, İran ve ABD arasındaki nükleer meseleyi çözererek, İranlıları yaptırımlardan kurtarmayı amaçlamaktadır.⁹

Reformcu Cumhurbaşkanından halkın beklentileri elbette gelenekçi bir Cumhurbaşkanına kıyasla daha fazladır. Ancak dini yönetimin, Pezeşkiyan üzerindeki yönlendirici gücü de net bir şekilde devam etmektedir. Seçimlerin hemen sonrasında Pezeşkiyan'ın ulusal ve uluslararası basın kuruluşları ile ilk basın toplantısının iptal edilip, bunun yerine dini lider Hamaney ile beş saat süren uzun toplantıda kendisine özellikle hükümetin politikaları ve kabinede görev alacak bakanların seğilmesi hususunda tavsiyelerin yapılması, uyarılarda bulunulması bu yönlendirmeye örnektir. Günümüzde İran'da, halkı ikinci plana atmanın değişimi imkânsız kılacağı ortadadır. Öte yandan Pezeşkiyan'ın, Hamaney'den tamamen bağımsız bir politika izlemesi de yeni yönetimin ömrünü

kısaltacaktır. Tam da bu noktada Pezeşkiyan, değişimi gerçekleştirmek istiyorsa halk ile dini yönetim arasında bir denge politikası izlemek zorundadır.

Pezeşkiyan Dönemi İran Dış Politikası

Mesud Pezeşkiyan göreve gelir gelmez Tehran Times'da yayınladığı yazısıyla uluslararası topluma yönelik mesajlarını paylaşmıştır. Pezeşkiyan, İran'ın dış politikasının "onur, bilgelik ve ihtiyat" ilkelerine dayandığını vurgulayarak tüm ülkelerle ulusal çıkarlar, ekonomik kalkınma, güvenlik, bölgesel ve küresel barış gereklilikleri doğrultusunda ilişkilerde denge kurma politikası izleyeceklerini belirtmiştir. Komşu ülkelerle ilişkilerin güçlendirilmesine öncelik vereceklerini ifade eden Pezeşkiyan, "güçlü bir bölge" inşa edilmesini savunduğunu ve bölge ülkelerinin kaynaklarını yıpratıcı rekabetlere harcamaması gerektiğini vurgulamıştır.¹⁰ Pezeşkiyan'ın özellikle komşularla ilişkiler konusunda kapsayıcı bir tavır takınarak, bölgesel ortaklığa işaret etmesi mühimdir. 21. yüzyılda geldiğimiz noktada güç dengelerinin sert bir şekilde değiştiğinin farkında olan Pezeşkiyan, yeni oluşacak dengelerde komşu ülkelerle iyi geğinmenin İran için kritik bir rol oynayacağını tespit etmiştir. Komşularıyla iyi geğinen bir İran görüntüsünün, Pezeşkiyan dönemi dış politikasının getireceği en kritik değişikliklerden biri olacağı söylenebilir.

İsrail ile olan ilişkilerde, İran İslam Cumhuriyeti tarihi boyunca kullanılan sert üsluba devam eden Pezeşkiyan; komşu Arap ülkelerini Gazze'de kalıcı bir ateşkes sağlamak için iş birliği yapmaya çağırmıştır.

⁹ şen, "İran'da Cumhurbaşkanı Pezeşkiyan Dönemi".

¹⁰ "İran Basınında Öne Çıkanlar (13-19 Temmuz)", İRAM Center | İran Araştırmaları Merkezi,

22.07.2024, (Çevrimiçi)

<https://www.iramcenter.org/iran-basininda-one-cikanlar-13-19-temmuz-2521>, 03.03.2025.

Pezeşkiyan, İran'ın Filistin meselesindeki ilkeli duruşu nedeniyle yöneltilen antisemitizm suçlamalarını reddetmiş ve bu suçlamaların İran'ın kültürüne, inançlarına ve temel değerlerine hakaret olduğunu savunmuştur.¹¹ Haniye suikastı ve karşılıklı saldırılarla İran ve İsrail'in arası iyice gerilmiştir. Pezeşkiyan her fırsatta İsrail karşıtı açıklamalarına devam etmektedir. Cumhurbaşkanı, Birleşmiş Milletler 79. Genel Kurulu'ndaki konuşmasında; "Uluslararası toplum hemen şiddeti durdurmalı ve bir an önce kalıcı bir ateşkes sağlanmalı; İsrail'in Lübnan'daki vahşeti, bölgeyi ve dünyayı ateşe vermeden önce durdurulmalıdır." açıklamasında bulunmuş; ardından İran'ın hiçbir savaşı başlatmadığını ve hiçbir milletin toprağını işgal etmediğini ifade ederek, İran'ın saldırılarının yalnızca karşılık verme amaçlı olduğuna değinmiştir.¹² Pezeşkiyan'ın İsrail karşıtı bir politika izlemeye devam edeceği mutlak bir gerçeklik olarak karşımızda durmaktadır.

ABD ile olan ilişkilerde ise Pezeşkiyan, İran'ın baskılara boyun eğmeyeceğini sıklıkla belirtmiştir. ABD'nin 2018'de nükleer anlaşmadan çekilmesinin ve yaptırımlar uygulamasının İran ekonomisine verdiği zararı eleştiren Pezeşkiyan, ABD'nin bölge ülkelerini birbirine karşı kışkırtma politikasının başarısız olduğunu ve bunun böyle olmaya devam edeceğini ifade etmiştir.¹³ ABD başkanlık seçimini kimin kazandığının

önemli olmadığını belirten Cumhurbaşkanı, "Ülkemiz ve nizamımız şerefli ve büyük bir milletle kendi iç gücüne dayanmaktadır." açıklamasında bulunmuştur.¹⁴ İran'ın, ABD ile olan ilişkilerinde gerginliğin devam ettiğini söylemek mümkündür. ABD'nin bölgede ve dünyanın geri kalanında hüküm süren hegemonyasından rahatsız olan Pezeşkiyan, Rusya ile yakınlaşma yolunu seçmiştir. ABD'nin İran'a yönelik yaptırımlarını Rusya ile geliştirilen ortaklık ile çözmeyi hedefleyen Pezeşkiyan'ın politikaları; ABD ile Rusya arasındaki ilişkilerin seyri açısından da önem taşımaktadır.

BRICS'e kalıcı üye olarak dahil olan İran, dış politikada özellikle Rusya ile ortaklıklar geliştirmeyi amaçlamaktadır. Mesud Pezeşkiyan da bu doğrultuda adımlar atmaktadır. Rusya'da düzenlenen BRICS liderler zirvesinin ardından yaptığı açıklamada Pezeşkiyan, ABD'nin mevcut Uluslararası Para Fonu'ndaki (IMF) tek taraflı politikalarına karşı yeni bir fon kurulmasına karar verildiğini ve bu sayede ABD'nin yaptırım politikalarının etkisiz hale getirileceğini dile getirmiştir.¹⁵ Rusya Devlet Başkanı Putin ise, Rusya ve İran'ın uluslararası ve bölgesel meselelerde yaklaşımlarının aynı veya yakın olduğunu belirterek, "Adil ve çok kutuplu bir dünya düzeni oluşturmayı ve Birleşmiş Milletler'in kilit rolünü korumayı hedefliyoruz."

¹¹ a.y.

¹² "Pezeşkiyan: Siyonist rejim vahşeti bir an önce durdurulmalı", **İslam Cumhuriyeti Haber Ajansı (IRNA)**, IRNA Türkçe, 25.09.2024, (Çevrimiçi) <https://tr.irna.ir/news/85606972/Pezeşkiyan-Siyonist-rejim-vahşeti-bir-an-önce-durdurulmalı>, 03.03.2025.

¹³ "İran Basınında Öne Çıkanlar (13-19 Temmuz)".

¹⁴ "Pezeşkiyan: Amerika seçimlerini kimin kazandığı bizim için önemli değil", **İslam Cumhuriyeti Haber Ajansı (IRNA)**, IRNA Türkçe, 07.11.2024, (Çevrimiçi)

<https://tr.irna.ir/news/85652825/Pezeşkiyan-Amerika-seçimlerini-kimin-kazandığı-bizim-için-önemli>, 03.03.2025.

¹⁵ "Pezeşkiyan: BRICS Zirvesi'nin kazanımları uygulandığında ABD ve müttefiklerinin komploları etkisiz hale gelecek", **İslam Cumhuriyeti Haber Ajansı (IRNA)**, IRNA Türkçe, 25.10.2024, (Çevrimiçi) <https://tr.irna.ir/news/85638641/Pezeşkiyan-BRICS-Zirvesi-nin-kazanımları-uygulandığında-ABD>, 03.03.2025.

demidir.¹⁶ BRICS'in yükseldiği ve Rusya'nın ortaklıklara ihtiyaç duyduğu bir konjonktürde İran ile Rusya'nın bu yakınlaşması hem Orta Doğu için hem de dünyanın geri kalanı için önemli bir siyasi adımdır. İki ülke de geliştirilen ortaklıklarla ABD'nin yaptırımlarını delmeyi ve uluslararası alandaki ABD hegemonyasını sona erdirmeyi amaçlamaktadır. Pezeşkiyan'ın göreve geldikten sonra dış politikadaki aktifliği, İran'ın uluslararası alandaki yalnızlığını sona erdirmeye yöneliktir.

İran-Türkiye İlişkileri

İran'da Türklerin yahut Azerilerin 30 milyon civarı bir nüfusa sahip olması, Türkiye açısından İran'daki halkı daha da önemli kılmaktadır. Ancak şu belirtilmelidir ki; İran'daki Türklerin büyük bir çoğunluğu kendi kimliğini "İranlılık" çatısı altında görmektedir ve bölgede yaşayan Türkler kendilerini bizzat İslam Devrimi'nin sahibi olarak görmektedirler. Fakat yine de İran'ın, "İranlılaştırma" politikası altında diğer azınlıklar gibi Türkleri de asimile etme çalışmaları zaman zaman uygulanmaktadır. Dolayısıyla Türkler içinde de mevcut rejimden rahatsız olan gruplar mevcuttur. En büyük azınlık grup olması sebebiyle Türklerin siyasete katılım şekli, yeni yönetim için önemli bir konu başlığı olarak durmaktadır. Pezeşkiyan'ın, seçim kampanyasında "Ben Türk'üm ve bununla gurur duyuyorum." sloganını kullanması da Türkler için yeni yönetimi daha da önemli bir konuma taşımaktadır. Ancak Pezeşkiyan

"Ben Türküm" derken İranlı olmayı reddetmemektedir. Çünkü İran'da Türklüğü kabul etmek İranlılığı reddetmek anlamına gelmemektedir. Pezeşkiyan zannedildiği gibi "Türkçü" değildir, zaten böyle olsaydı Cumhurbaşkanlığı adaylığının sistem tarafından onaylanmayacağı da muhakkaktır. Yine de kendisinin Türklük ve Türkçe ile ilgili yaklaşımının, bölgedeki Türk halkı için önemli bir gelişme olduğu açıktır.

Mesud Pezeşkiyan birçok farklı yerde Türkiye ile ilgili de dostane açıklamalarda bulunmuştur. 2024 yılının Eylül ayında düzenlediği basın toplantısında konuşan Pezeşkiyan, Türkiye için; "Türkiye bizim dostumuz, kardeş ülkemizdir, akrabamız da diyebiliriz. İnanç ve kültürümüz iç içedir ve Türkiye ile ortak yatırım yapmak istek ve arzumuzdur." ifadesini kullanmıştır.¹⁷ Öte yandan Cumhurbaşkanı Erdoğan da Pezeşkiyan ile yaptığı görüşmede Türkiye ve İran arasındaki tarihi ve kültürel bağların iki ülke ilişkilerine her zaman olumlu yansıdığını, yeni dönemde de iki ülkenin çıkarlarına uygun iş birliği fırsatlarının değerlendirileceğini, ilişkilerin her alanda geliştirilerek ilerletileceğine inandığını ifade etmiştir.¹⁸

Son dönemde Mesud Pezeşkiyan'ın açıklamalarında yer verdiği Türkçe deyişler, ilgi çekici gelişmeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Tebriz Kültür Haftası'nın kapanış töreninde, Şehriyar ismiyle bilinen ünlü Türk şair Muhammed Hüseyin Behçet Tebrizi'nin Azerbaycan Türkçesindeki "Haydar Baba'ya selam" şiirini okuyan

¹⁶ "Pezeşkiyan: Umuyoruz ki Rusya'nın yardımıyla ABD'nin hegemonyasını sona erdireceğiz", **İslam Cumhuriyeti Haber Ajansı (IRNA)**, IRNA Türkçe, 23.10.2024, (Çevrimiçi)

<https://tr.irna.ir/news/85637397/Pezeşkiyan-Umuyoruz-ki-Rusya-nın-yardımiyla-ABD-nin-hegemonyasını>, 03.03.2025.

¹⁷ "Pezeşkiyan: Mutlaka Türkiye'ye gideceğim", **İslam Cumhuriyeti Haber Ajansı (IRNA)**, IRNA

Türkçe, 16.09.2024, (Çevrimiçi)

<https://tr.irna.ir/news/85598600/Pezeşkiyan-Mutlaka-Türkiye-ye-gideceğim>, 26.02.2025.

¹⁸ "Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın, İran Cumhurbaşkanı Pezeşkiyan'ı kabulüne dair açıklama", **T.C. İletişim Başkanlığı**, 23.09.2024, (Çevrimiçi)

<https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskani-erdogan-iran-cumhurbaskani-mesut-pezeskiyan-ile-gorustu/>, 27.02.2025.

Pezeşkiyan, şiiri okuduğu sırada bir yetkili tarafından uyarılmıştır. Bunun üzerine İran Cumhurbaşkanı, “Sorun yok, iki Türkçe şiir okumaktan sorun çıkmaz.” diyerek gülmüş ve salon tarafından alkışlanmıştır.¹⁹ Kısa bir şiirden dahi rahatsız olunması, rejimin azınlıklar konusundaki net duruşunu gözler önüne sererken, Pezeşkiyan’ın şiiri okumaya devam etmesi rejime karşı sahip olduğu alanı gösteren bir davranış olarak karşımıza çıkmaktadır. Öte yandan Pezeşkiyan’ın, ABD ile nükleer müzakere ihtimali ile ilgili yaptığı konuşmada da müzakerelerin saygı çerçevesinde olması gerektiğini belirterek, şöyle konuşmuştur: “Türkçe bir şiirimiz var. Bu şekilde alıştık biz. Diyor ki; ‘Geçme namert köprüsünden bırak alsın sel seni. Yatma tilki gölgesinde bırak yesin aslan seni.’ Yani onur ve özgürlük. Eğer insan tilkinin gölgesinde de uyusa sel insanı alıp götürse de namertlerin gölgesinde durulmaz.”²⁰ Pezeşkiyan görüldüğü üzere Türk kimliğini sergilemekten geri durmamaktadır. Ardı ardına Türkçe beyitler ve şiirler okuyan Pezeşkiyan’ın; söz konusu davranışlarıyla rejimden rahatsız olan Türkleri arkasına alarak iktidar alanını genişletme amacında olduğu sonucuna varmak mümkündür.

Özellikle İsrail’in soykırımı karşısında benzer bir tutumda olan iki ülkenin, bu süreçte daha da yakınlaştığını söylemek mümkündür. Dışişleri Bakanı Hakan Fidan ile İranlı mevkidaşı Abbas Arakçi’nin katıldığı ortak basın toplantısında Hakan

Fidan; “Netanyahu bölgede sürekli yeni cepheler açıyor, İran’ı da bu savaşın içine çekmeye çalışıyor. İran’ı petrol ve nükleer tesislerini vurmakla tehdit ediyor. İsrail’in saldırgan tutumu İran’ı meşru müdafaaya dönük adımlar atmaya zorluyor.” açıklamasında bulunarak İsrail-İran çatışmasında, İsrail’in kışkırtıcı hamlelerine dikkat çekmiştir. Fidan, Türkiye ile İran arasındaki ikili ilişkilerin her anlamda geliştirileceğini ve bölgesel konulardaki iş birliğini arttırmaya yönelik çalışmaların süreceğini ifade etmiştir. Toplantıda, son dönemde yaşanan gelişmelerin bu iş birliğinin önemini daha da arttırdığına dikkat çekilmiştir.²¹ Görülmektedir ki; iki ülke arasındaki dış politikadaki ortak söylemler ve izlenen benzer politikalar Pezeşkiyan döneminde artarak devam etmiştir. Özellikle Türkiye’nin BRICS ile yakınlaşması, İran ile ilişkilerin daha da gelişmesini sağlayacaktır. Rusya ile halihazırda ilişkileri iyi olan bu iki ülkenin dış politikada uygulayacağı muhtemel ortak politikalar, bölgenin dinamikleri açısından büyük bir önem taşımaktadır.

Sonuç

İran’da Pezeşkiyan dönemi başladığı gibi kaotik bir şekilde devam etmiştir. Mesud Pezeşkiyan başa geçtiği andan itibaren iç politikada, halk ile rejim arasındaki kopmaya yüz tutmuş bağları yeniden oluşturmak için uğraş vermiştir. Ancak üzerindeki Hamaney ve Ulema gölgesi,

¹⁹ Ahmet Dursun, “İran Cumhurbaşkanı Pezeşkiyan, Türkçe şiir okurken bir yetkili tarafından uyarıldı”, **AA**, 16.02.2025, (Çevrimiçi)

<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/iran-cumhurbaşkanı-pezeskiyan-turkce-siir-okurken-bir-yetkili-tarafından-uyarıldı/3484055>, 27.02.2025.

²⁰ Ahmet Dursun, “İran Cumhurbaşkanı Pezeşkiyan, ABD’nin baskılarına Türkçe deyişle cevap verdi”, **AA**, 21.02.2025, (Çevrimiçi)

<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/iran-cumhurbaşkanı-pezeskiyan-abdnin-baskılarına-türkçe-deyişle-cevap-verdi/3488637>, 27.02.2025.

cumhurbaşkanı-pezeskiyan-abdnin-baskılarına-türkçe-deyişle-cevap-verdi/3488637, 27.02.2025.

²¹ “Dışişleri Bakanı Sayın Hakan Fidan’ın İran Dışişleri Bakanı Abbas Arakçi ile Ortak Basın Toplantısı, 19 Ekim 2024 / T.C. Dışişleri Bakanlığı”, **Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı**, 19.10.2024, (Çevrimiçi)

<https://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-hakan-fidan-in-iran-disisleri-bakani-abbas-arakci-ile-ortak-basin-toplantisi-19-10-2024.tr.mfa>, 03.03.2025.

Pezeşkiyan için zorlayıcı bir unsur olarak yer almıştır. Halktaki değişim isteğinin farkında olan Hamaney, reformcu bir adayın Cumhurbaşkanı adayı olmasına müsaade etmiş fakat müsaade ettiği adayın da kendisine bağlı bir isim olmasına dikkat etmiştir. Pezeşkiyan'ın bu hususta başarılı bir politika izlediğini söylemek mümkündür. Sert bir değişim rüzgarının bu konjunktürde mümkün olmadığı farkında olan Pezeşkiyan, dini yönetimi de rahatsız etmeyecek şekilde bir değişim gerçekleştirmek niyetindedir. Pezeşkiyan'ın halk ile dini yönetim arasında kurmak zorunda olduğu bu denge, değişimin gerçekleşmesi yahut aynı düzenin devam etmesi hususunda belirleyici olacaktır.

Yeni yönetim; dış politikada ise birçok sorun ile mücadele etmek durumunda kalmış ve İran'ın önceki yönetimlerine kıyasla daha dışa dönük bir siyaset izlemiştir. İsrail ve ABD ile olan ilişkilerde benzer söylemleri devam ettiren Pezeşkiyan, özellikle İsrail ile İran arasında yaşanan krizleri bertaraf etmekle uğraşmıştır. ABD yaptırımları karşısında Rusya ile ortaklıklar geliştiren Pezeşkiyan, BRICS oluşumunun vaat ettiği ekonomik ve siyasi düzenlemeler ile ABD hegemonyasının karşısında durmayı hedeflemiştir. Öte yandan komşularla ilişkileri geliştirmeye de önem veren yeni Cumhurbaşkanı, dış politikada Türkiye ile olan ilişkilerde sık sık birlik vurgusu yapmıştır. Türk kimliği ile gurur duyduğunu dile getiren Pezeşkiyan, tepki alsa dahi çeşitli konuşmalarında Türkçe beyitler kullanmaktan geri durmamıştır. Pezeşkiyan, değişimin Türk-Azeri azınlık olmadan mümkün olmadığı farkındadır ve bu doğrultuda söz konusu azınlık ile olan ilişkilerini de geliştirmeyi hedeflemektedir.

Kaynakça

Caner, Mustafa: "İran'ın Pezeşkiyan Açılımı", **SETA**, 31.08.2024, (Çevrimiçi) <https://www.setav.org/yorum/iranin-pezeskiyan-acilimi>, 17.02.2025.

"Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın, İran Cumhurbaşkanı Pezeşkiyan'ı kabulüne dair açıklama", **T.C. İletişim Başkanlığı**, 23.09.2024, (Çevrimiçi) <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskani-erdogan-iran-cumhurbaskani-mesut-pezeskiyan-ile-gorustu/>, 27.02.2025.

"Dışişleri Bakanı Sayın Hakan Fidan'ın İran Dışişleri Bakanı Abbas Arakçi ile Ortak Basın Toplantısı, 19 Ekim 2024 / T.C. Dışişleri Bakanlığı", **Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı**, 19.10.2024, (Çevrimiçi) <https://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-hakan-fidan-in-iran-disisleri-bakani-abbas-arakci-ile-ortak-basin-toplantisi-19-10-2024.tr.mfa>, 03.03.2025.

Dursun, Ahmet: "İran Cumhurbaşkanı Pezeşkiyan, ABD'nin baskılarına Türkçe deyişle cevap verdi", **AA**, 21.02.2025, (Çevrimiçi) <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/iran-cumhurbaskani-pezeskiyan-abdnin-baskilarina-turkce-deyisle-cevap-verdi/3488637>, 27.02.2025.

— — —: "İran Cumhurbaşkanı Pezeşkiyan, Türkçe şiir okurken bir yetkili tarafından uyarıldı", **AA**, 16.02.2025, (Çevrimiçi) <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/iran-cumhurbaskani-pezeskiyan-turkce-siir-okurken-bir-yetkili-tarafindan-uyarildi/3484055>, 27.02.2025.

"İran Basınında Öne Çıkanlar (13-19 Temmuz)", **İRAM Center | İran Araştırmaları Merkezi**, 22.07.2024, (Çevrimiçi) <https://www.iramcenter.org/iran-basininda-one-cikanlar-13-19-temmuz-2521>, 03.03.2025.

"İran Basınında Öne Çıkanlar (22-27 Haziran)", **İRAM Center | İran Araştırmaları Merkezi**, 02.07.2024, (Çevrimiçi) <https://www.iramcenter.org/iran-basininda-one-cikanlar-22-27-haziran-2509>, 17.02.2025.

“İran Basınında Öne Çıkanlar (25-30 Mayıs)”, **İRAM Center | İran Araştırmaları Merkezi**, 03.06.2024, (Çevrimiçi)
<https://www.iramcenter.org/iran-basininda-one-cikanlar-25-30-mayis-2496>, 17.02.2025.

“İran Basınında Öne Çıkanlar (29 Haziran 2024 – 5 Temmuz 2024)”, **İRAM Center | İran Araştırmaları Merkezi**, 08.07.2024, (Çevrimiçi)
<https://www.iramcenter.org/iran-basininda-one-cikanlar-29-haziran-2024-5-temmuz-2024-2514>, 17.02.2025.

“İran Cumhurbaşkanı Pezeşkiyan: Ahlak polisi kadınları artık ‘rahatsız etmeyecek’”, **BBC News Türkçe**, 17.09.2024, (Çevrimiçi)
<https://www.bbc.com/turkce/articles/c6255penp2no>, 26.02.2025.

“İran’ın yeni Cumhurbaşkanı Mesud Pezeşkiyan kimdir?”, **euronews**, 06.07.2024, (Çevrimiçi)
<https://tr.euronews.com/2024/07/06/iranin-yeni-cumhurbaskani-mesud-pezeskiyan-kimdir>, 26.02.2025.

“Pezeşkiyan: Amerika seçimlerini kimin kazandığı bizim için önemli değil”, **İslam Cumhuriyeti Haber Ajansı (IRNA)**, IRNA Türkçe, 07.11.2024, (Çevrimiçi)
<https://tr.irna.ir/news/85652825/Pezeşkiyan-Amerika-seçimlerini-kimin-kazandığı-bizim-için-önemli>, 03.03.2025.

“Pezeşkiyan: BRICS Zirvesi’nin kazanımları uygulandığında ABD ve müttefiklerinin komploları etkisiz hale gelecek”, **İslam Cumhuriyeti Haber Ajansı (IRNA)**, IRNA Türkçe, 25.10.2024, (Çevrimiçi)
<https://tr.irna.ir/news/85638641/Pezeşkiyan-BRICS-Zirvesi-nin-kazanımları-uygulandığında-ABD>, 03.03.2025.

“Pezeşkiyan: Mutlaka Türkiye’ye gideceğim”, **İslam Cumhuriyeti Haber Ajansı (IRNA)**, IRNA Türkçe, 16.09.2024, (Çevrimiçi)
<https://tr.irna.ir/news/85598600/Pezeşkiyan-Mutlaka-Türkiye-ye-gideceğim>, 26.02.2025.

“Pezeşkiyan: Siyonist rejim vahşeti bir an önce durdurulmalı”, **İslam Cumhuriyeti Haber Ajansı (IRNA)**, IRNA Türkçe, 25.09.2024, (Çevrimiçi)
<https://tr.irna.ir/news/85606972/Pezeşkiyan->

Siyonist-rejim-vahşeti-bir-an-önce-durdurulmalı, 03.03.2025.

“Pezeşkiyan: Umuyoruz ki Rusya’nın yardımıyla ABD’nin hegemonyasını sona erdireceğiz”, **İslam Cumhuriyeti Haber Ajansı (IRNA)**, IRNA Türkçe, 23.10.2024, (Çevrimiçi)
<https://tr.irna.ir/news/85637397/Pezeşkiyan-Umuyoruz-ki-Rusya-nın-yardımiyla-ABD-nin-hegemonyasını>, 03.03.2025.

Şen, Gülriz: “İran’da Cumhurbaşkanı Pezeşkiyan Dönemi: Beklentiler, Zorluklar, İhtimaller”, **Panorama**, 19.07.2024, (Çevrimiçi)
<https://www.uikpanorama.com/blog/2024/07/19/iran-secimler-gs/>, 17.02.2025.

DİPLOMATİK İLİŞKİLER ve POLİTİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
CENTER for DIPLOMATIC AFFAIRS and POLITICAL STUDIES

+90 216 310 30 40 info@dipam.org

+90 216 310 30 50 www.dipam.org

Merdivenköy Mah. Nur Sok. Business İstanbul
A Blok Kat:12 No:115, Kadıköy/İstanbul

YAZAR HAKKINDA

Muhammed Sadi Korkutata, 2023 yılında İstanbul Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler (İngilizce) bölümünden mezun olmuştur. 2023 yılından beri yine İstanbul Üniversitesinde aynı alandaki yüksek lisans eğitimine devam etmekte ve "İran'daki Reform Hareketlerinin Dönüşümü: Ali Şeriatî Örneği" başlıklı tez üzerinde çalışmalarını sürdürmektedir.

Korkutata, halihazırda DİPAM'daki staj programına devam etmektedir. Korkutata'nın araştırma alanları arasında İran, Avrupa ve bölgesel güvenlik konuları yer almaktadır.